

جغرافیای امنیتی خاورمیانه

نویسنده:

محمد احدی

www.ketab.ir

دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی

مرکز انتشارات راهبردی

تهران - ۱۴۰۰

سرشناسه	: احدی، محمد، ۱۳۴۵ -
عنوان و نام پدیدآور	: جغرافیای امنیتی خاورمیانه/نویسنده محمد احدی؛ ناظر ویراستار مرتضی چشمه‌نور.
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، مرکز انتشارات راهبردی، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۲۷۵ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۲۴۸-۲۹۵-۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
موضوع	: امنیت ملی — خاورمیانه
موضوع	: National security-- Middle East
موضوع	: جنبش‌ها و قیام‌ها — خاورمیانه
موضوع	: Insurgency -- Middle East
شناسه افزوده	: چشمه‌نور، مرتضی، ۱۳۶۱ -
شناسه افزوده	: دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، مرکز انتشارات راهبردی
رده بندی کنگره	: ۸۳۲UA
رده بندی دیویی	: ۰۳۳۰۵۷۳۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۷۵۸۹۳۲۱

جغرافیای امنیتی خاورمیانه

نویسندگان: محمد احدی

ناظر ویراستار: مرتضی چشمه‌نور

صفحه آرا: علی مهدی‌زاده

نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۰

ناشر: انتشارات دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه -

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۴۸-۲۹۵-۴

قیمت: ۶۵۰۰۰۰ ریال

همه حقوق چاپ و نشر این کتاب محفوظ است.

دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی

مرکز انتشارات راهبردی

نشانی انتشارات: تهران، ضلع شمالی بزرگراه شهید بابایی، بعد از اتوبان هنگام،

دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی

تلفن ۲۲۹۷۰۳۴۳ نشانی اینترنتی: www.sndu.ac.ir

سخن ناشر

دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی به عنوان سازوکاری علمی و سازمانی در توسعه ادبیات راهبردی و آموزش مدیران عالی کشور در حوزه مسائل راهبردی، دفاعی و امنیتی، با بهره‌گیری از بنیان‌ها و نظریه‌های بومی، در صدد تدوین راهبردهای تعالی‌بخش به منظور تحقق اهداف منبعث از رسالت و مأموریت علمی خویش است.

این دانشگاه و پژوهشگاه از مراکز علمی کلیدی و حساس در عرصه مسائل راهبردی است که از بدو تشکیل و راه‌اندازی آن پس از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی در صحنه آموزش مسائل دفاعی - امنیتی به منظور کادرسازی متناسب با اهداف مقدس جمهوری اسلامی در سطوح مدیران عالی کشوری و لشکری پیش‌قدم بوده و وظیفه خطیر خود در جهت آموزش فرماندهان و مدیران عالی‌رتبه کشور را سرلوحه تمامی برنامه‌ها قرار داده است.

این امر هنگامی مهم‌تر می‌نماید که نگاهی پژوهشی و عمیق به پیرامون کشور، منطقه و جهان داشته باشیم؛ چراکه با ظهور تهدیدات نوین در عرصه بین‌الملل، لزوم داشتن چنین کانونی برای به‌هنگام نگاه داشتن مدیران عالی و فرماندهان نظامی کاملاً ملموس خواهد بود. از سوی دیگر ایده ایجاد تمدنی بزرگ موجب می‌شود تا این تلاش و تعهد موجب توسعه همکاری‌ها و ترغیب سازمان‌هایی گردد که برای پیروی از این هدف متعالی و ایجاد تحول در برنامه‌ها و فعالیت‌ها تولید و توزیع ادبیات راهبردی را یاری نمایند.

با نگرش به این رویکرد و اهمیت موضوع، لزوم تولید و توزیع ادبیات راهبردی در دانشگاه و پژوهشگاه که ماحصل تلاش اساتید و فرهیختگان متخصص در علوم راهبردی و دانش‌آموختگانی است که با نهایت تلاش و کوشش مدت‌زمان مفیدی از دوران زندگی خود را جهت فراگیری مفاهیم و اصول علوم راهبردی و تدوین رساله دکتری در دانشگاه و پژوهشگاه طی نموده‌اند، نمایان می‌گردد.

فهرست مطالب

۱۵	فصل اول: کلیات، مفاهیم و تئوری‌ها.....
۱۷	۱-۱. خاورمیانه و ویژگی‌های آن.....
۱۷	۱-۱-۱. خاورمیانه کجاست؟.....
۲۰	۱-۱-۲. نام خاورمیانه.....
۲۲	۱-۱-۳. خاورمیانه بزرگ و خاورمیانه جدید.....
۲۵	۱-۱-۴. پیشینه سیاسی تاریخ معاصر خاورمیانه.....
۳۲	۱-۱-۵. ویژگی‌های برجسته خاورمیانه.....
۳۴	۱-۱-۶. ژئواستراتژی خاورمیانه.....
۳۵	۱-۱-۷. اقتصاد خاورمیانه.....
۳۸	۱-۱-۸. چشم‌انداز اقتصاد منطقه.....
۴۱	۱-۱-۹. گزارش صندوق بین‌المللی پول.....
۴۴	۱-۲. طرح‌های قدرت‌های بزرگ خاورمیانه (خاورمیانه بزرگ، خاورمیانه جدید).....
۴۴	۱-۲-۱. مروری بر پیشینه.....
۴۷	۱-۲-۲. طرح برنارد لوئیس.....
۴۹	۱-۲-۳. طرح خاورمیانه بزرگ: اولویت‌ها، مفروضات و مراحل اجرایی.....
۵۴	۱-۲-۴. بازتاب جهانی طرح خاورمیانه بزرگ.....
۵۵	۱-۲-۵. ناتو و طرح خاورمیانه بزرگ.....
۶۱	۱-۲-۶. خاورمیانه جدید.....
۷۰	۱-۲-۷. سرنوشت طرح و آینده منطقه.....
۷۳	۱-۳. مؤلفه‌های جغرافیای امنیتی و مصادیق آن در غرب آسیا.....
۷۴	۱-۳-۱. سرزمین.....
۸۷	۱-۳-۲. جمعیت.....
۹۷	۱-۳-۳. سایر عوامل.....
۱۰۹	فصل دوم: مناطق راهبردی خاورمیانه.....
۱۱۱	۱-۲. هلال بارور (خصیب).....
۱۱۱	۱-۲-۱. اهمیت و حساسیت منطقه.....
۱۱۳	۱-۲-۲. محدوده جغرافیایی.....
۱۱۴	۱-۲-۳. تاریخچه هلال بارور یا خاورمیانه.....
۱۱۶	۱-۲-۴. تجارت و امپراتوری.....
۱۱۶	۱-۲-۵. مناقشه آب.....

۱۱۸	۲-۱-۷. تنازعات مذهبی غرب آسیا زمینه‌ساز سایکس پیکوی جدید غرب
۱۲۰	۲-۲. خلیج فارس و تنگه هرمز
۱۲۱	۲-۲-۱. خلیج فارس
۱۴۱	۲-۲-۲. تنگه هرمز
۱۴۵	جمع‌بندی
۱۴۹	۲-۳. آبراهه‌های راهبردی
۱۴۹	۲-۳-۱. تنگه باب‌المندب و دریای سرخ
۱۵۴	۲-۳-۲. کانال سوئز
۱۵۶	۲-۳-۳. تنگه‌های به سفر و داردانل
۱۶۱	فصل سوم: کانون‌های بحران در منطقه
۱۶۳	۳-۱. عوامل جغرافیایی و کانون‌های بحران در منطقه
۱۶۷	۳-۱-۱. اشغالگری
۱۷۱	۳-۱-۲. روندهای جمعیت‌شناسانه و بی‌فرینگی‌ها
۱۷۴	۳-۱-۳. اختلافات سرزمینی
۱۷۵	۳-۱-۴. ضعف نهادهای سیاسی و اجتماعی
۱۷۷	۳-۱-۵. اشاعه تسلیحات کشتار جمعی
۱۷۸	۳-۱-۶. ذخایر انرژی منطقه و طمع بیگانگان
۱۸۷	۳-۱-۷. حضور و دخالت قدرت‌های متعدد و متعارض
۱۸۷	جمع‌بندی
۱۸۸	۳-۲. اختلافات و منازعات قومی و مذهبی
۱۸۸	۳-۲-۱. جایگاه مذهب و قومیت در منطقه
۱۹۰	۳-۲-۲. تنازعات مذهبی و ایدئولوژیک
۱۹۴	۳-۲-۳. روند امنیتی شدن دین و مذهب در غرب آسیا
۲۰۰	۳-۲-۴. چالش قومی قدرت
۲۰۱	۳-۲-۵. نقش مذهب در شکاف‌های قومی
۲۰۲	۳-۲-۶. نقش عوامل خارجی در تشدید شکاف‌های قومی
۲۰۳	۳-۳. بحران آب
۲۰۳	۳-۳-۱. تغییرات اقلیمی و تهدیدهای آن
۲۰۵	۳-۳-۲. عوامل تنش بر سر منابع آب
۲۰۷	۳-۳-۳. هیدروپلیتیک خاورمیانه
۲۰۸	۳-۳-۴. عوامل بحران آب در خاورمیانه
۲۱۲	۳-۳-۵. چشم‌انداز بحران آب در منطقه خاورمیانه
۲۱۴	۳-۴. مسئله و بحران کردی